



FINDIK ÜRETİMİNDE TEMEL SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

POLİTİKA NOTU • 2020



SAADET

GENEL BİLGİLER

Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) 2019 yılı verilerine göre Türkiye'de yaklaşık 734 bin hektarlık bir alanda fındık yetiştiriciliği yapılmakta olup, bu alanın yaklaşık yüzde 60'ı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, yüzde 19'u Batı Karadeniz Bölgesi'nde, yüzde 20'si ise Doğu Marmara Bölgesi'nde yer almaktadır. **Türkiye'de 10 yıllık ortalamaya bakıldığında yıllık 618 bin ton (2020 yılında 670 bin ton olarak öngörülmektedir) kabuklu fındık üretimi yapıldığı görülmektedir.**

Türkiye'de fındık yetiştiriciliği 39 ilde yapılmaktadır. Ancak ticarete konu olan fındığın hemen hemen tamamı **Artvin, Düzce, Giresun, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Trabzon ve Zonguldak** illerinde gerçekleştirilmektedir.

Fındık üretimi çok aktörlüdür. Bahçe sahibi, yerel tüccar (manav), kırıcı, işleyici/ihracatçı, mamul üreticiler fındık ve fındığa dayalı ürünlerin dalından fabrikaya, fabrikadan marketlere ulaşmasında farklı aşamalarda farklı roller oynamaktadır. Bu üretimin sağlanması ve tedarik zincirinin sürmesi aynı zamanda kamunun çizdiği ve denetlediği belirli çerçevelerde gerçekleşmesi beklenmektedir. **Üretimin en önemli aşaması olan hasat sürecinde ise mevsimlik gezici tarım işgücü önemli bir role sahiptir. Bahçe sahipleri yüzde 60 gibi yüksek bir oranda mevsimlik gezici tarım işçiliği tercih ettiklerini söylerken, aile işçiliği (yüzde 20) ve mahalli işçilik de (yüzde 18) önemli oranlara sahiptir.Ülkemizde fındık hasadı Temmuz sonu ve Ağustos başında yapılmaktadır.**

Türkiye fındık üretiminde dünyada ilk sırada gelmektedir.Dünya fındık üretimindeki payı **%70'ler** civarındadır.

Covid-19 salgını kapsamında alınan tedbirlerin ulaşım ve diğer maliyetleri yükseltmesine karşılık 2020 yılı hasat ücretlerine dair tahminler derlenmiştir. Görüşülen tarım araçları 2019 yılı için **en düşük 70 TL** ve **en yüksek 100 TL** ücret alındığını belirtirken, **ortalama 87 TL** olarak hesaplanmıştır. 2020 yılı için ise talep edilen ücret **en düşük 90 TL** ve **en yüksek 130 TL**, **ortalama 103 TL** olarak hesaplanmıştır.

Salgın Sonrası Fındık Hasadı ve Mevsimlik Tarım İşçilerine Yönelik Alınması Gereken Önlemler

└ Fındık hasadı ve üretimi konusunda iyileşmelerin kalıcı olarak sağlanabilmesi için farklı aktörlerin dahil olduğu, farklı büyüklükte fındık bahçelerinde farklı tipolojide bahçe sahiplerinin bulunduğu, yöreye ve yükseltiye göre fındık hasadının farklılık gösterebildiği geniş bir coğrafyaya yayılan ve ticari olarak son derece değerli olan **fındık üretimi kapsamında düzenli veri toplanmasının önemli olduğu ortaya çıkmıştır.**

└ Bilgiye kolay erişim ve uygulamaların denetimi konusunda **işbirliği ve koordinasyonun sağlanması** önem arz etmektedir.

─ Böylesi bir iletişim koordinasyonu içinde mevsimlik tarımsal **iş göçünün yoğun olduğu illerdeki Tarım ve Orman İl/İlçe Müdürlükleri, İŞKUR İl Müdürlükleri, Sağlık İl/İlçe Müdürlükleri, METİP il büroları, Ziraat Odaları tarım danışmanlarının** ihtiyaç duyulacak bilgileri sağlıklı bir şekilde sunabilmesi, il ve ilçe düzeyinde kolluk kuvvetlerinin denetim sağlamak üzere sürece katılmasını da kolaylaştıracaktır.

─ **Ulaşım giderlerinde yaşanan artışın üretim maliyetlerine yansımaları beklenmektedir.**

─ Diğer yandan birçok durumda çalışma ve konaklama alanlarının birbirine yakın olduğu ve işçilerin yürüyerek seyahat edeceği söylenmiş olsa da **işçilerin hasat dönemi boyunca geçici çadır yerleşimlerinden fındık bahçelerine, bir ilin farklı ilçeleri arasında ya da bölgedeki komşu iller arasında seyahat etmesi gerekecektir. Bu düzeydeki ulaşımın nasıl düzenleneceği konusu da hâlâ belirsizdir. Bu durumun bir an önce kurallara bağlanması ve özellikle maliyetlerin nasıl karşılanacağı hususu belirlenmelidir.**

─ Son olarak ise fındık hasadı döneminin telafi eğitiminin çevirim içi veya okul düzeyinde yapılıyor olduğu döneme denk geliyor olması salgından bağımsız olarak işçilerin memleketlerine dönüş yolculuklarının düzenlenmesi konusunda işçiler açısından belirli güçlükler oluşturmaktadır. Bu güçlüklerin bu yıl salgın koşullarından nasıl etkileneceği de belirsizdir.

─ **Tüm bu belirsizlikler, işçileri fındık hasadına katılma konusunda tereddütte bırakmaktadır.** Bu alandaki maliyet artışlarının nasıl karşılanacağına ilişkin bir çözüm üretilmesi, **tarım araçları ve işçilere ulaşım konusunda nakit desteği verilmesi gerekmektedir.**

─ **Tarım araçları ve fındık bahçe sahipleri çalışma alanında sosyal mesafenin nasıl**

korunacağına dair bilgilendirilmelidir. Fındık hasadı düşünüldüğünde fındık ağaçları (ocaklar) arası mesafenin dar olabileceği, özellikle rakımı yüksek kesimlerde bulunan ve/veya eğimi olan fındık bahçelerinde hasadın sosyal mesafeyi koruyarak nasıl gerçekleştirilebileceğine dair ön çalışmalar yapılmalı ve hasat öncesi tarım araçları ile işçiler bu konuda bilgilendirilmelidir.

─ Sağlık ekipleri çalışma alanlarını düzenli olarak ziyaret etmeli, ihtiyaç duyulan sağlık hizmetlerinin sunulması ve önlemlerin uygulanması konusunda denetim sağlamalıdır.

─ Fındık üreticisi firmaların işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda sürece etkin olarak katılımı sağlanmalıdır. **Özellikle çalışma alanlarına ulaşım, banyo ve tuvalet altyapısı, temiz su, beslenme ve hijyen malzemesi desteği sağlanması konusunda firmaların sürece katılımları önemlidir.** Aynı zamanda firmalar bu konuda bahçe sahiplerinin de sorumluluk alarak harekete geçmelerini sağlamak için ortak bir plan geliştirebilirler. **İşçilere fındık bahçelerinde sağlık koşullarına uygun yemek yeme ve dinlenme alanları tahsis edilmesi ve bu alanların kişisel mesafe için uygun büyüklükte olması sağlanmalıdır.**

─ Kişisel koruyucu ekipman temininde mevsimlik gezici tarım işçilerine öncelik verilmeli ve bahçe sahipleri, Ziraat Odaları, firmalar, tüccarlar ve kamu kurumları tarafından bu ekipman yeterli miktarda ücretsiz olarak dağıtılmalıdır.

─ Görüşmelerde mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma ihtiyacını karşılamak üzere çoğunlukla fındık bahçelerinde bulunan konut, baraka veya müstemilatların kullanıldığı görülmüştür. Bu seçenek dışında geçici çadır alanları ve belirli ilçelerde METİP alanları barınma ihtiyacının karşılanması için kullanılmaktadır. Bu çerçevede özellikle firmaların sosyal çalışmalar kapsa-

mında elde ettiği veriler ve bilgiler gözden geçirilerek öncelikli sorunları olan yöreler, bahçeler belirlenebilir ve ilk etapta buralarda işçiler için alternatif barınma imkânlarının sağlanması için çaba sarf edilebilir. Bunun için atıl durumdaki kamu binaları değerlendirilmelidir.

Her durumda tarım araçları ve fındık bahçe sahipleri **kişisel mesafe kuralının** nasıl sağlanacağı konusunda bilgilendirilmelidir. Bu çerçevede yüz yüze bilgilendirme kadar afişler, posterler ve broşürler gibi bilgi verici materyaller hazırlanabilir ve yaygın dağıtımını gerçekleştirilebilir. Bu konuda ilgili kamu desteğinin sağlanması için hazırlıklar yapılabilir.

Fındık hasadı öncesi konaklama amaçlı alanlar ziyaret edilmeli ve ihtiyaç duyulabilecek hizmet ve malzemelerin tespiti yapılmalıdır.

Özellikle fındık bahçelerinde bulunan konut, baraka veya müştemilatlarda konaklama durumlarında sosyal mesafenin sağlanabilmesi için Kızılay, AFAD, firmalar ve sivil toplum kuruluşları tarafından **ücretsiz ilave çadır desteği** sağlanmalıdır.

Covid-19 salgınına karşı alınan tedbirlerin uygulanması üretim maliyetlerine yansıyacaktır. Görüşülen kimi kurum temsilcileri bu yıl fındık alım fiyatının yüksek olmasının beklendiğine işaret ederek, bu artışın fındık üreticileri açısından çok büyük bir zarara yol açmayacağını belirtmiştir. Fakat diğer yandan mevsimlik gezici tarım işçileri ve ailelerinin maliyet artışlarından olumsuz etkilenmemesi için bir dizi mali ve aynı destek sağlanması düşünülmelidir. **Covid-19 salgınına karşı alınan tedbirlerin uygulanması ile doğacak mali yükümlülüğün devlet tarafından sübvansede edilmesi daha doğru olur keza maliyet artışının ürün fiyatlarına yansımaları tüketici ayağında sorun teşkil edecektir.**

Bu kapsamda illerdeki üretim sürecini takip etmek üzere ihtiyaç tespiti ve kaynakların kullanımı konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

Salgın süresince, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı mevsimlik gezici tarım işçisi aileleri için, geçici koruma altında bulunan Suriyeliler için tanımlanan **Kızılay Kart** uygulamasına benzer bir **destek sistemi** düşünülebilir.

Bu desteklere kimlerin erişim sağlayacağı yine önerilen kurulun; bahçe sahibi, tarım aracı ve Ziraat Odaları arasında kuracağı koordinasyonla yerel ölçekte tespit edilip kayıt altına alınması düşünülebilir.

Mevsimlik işçilerin çalışma yönteminde;

İşçilerin başlarında çavuş diye tabir edilen kişiler bulunmaktadır. Çavuşlar, iş bulma ve yönlendirme karşılığında işçilerden komisyon almaktadırlar. **İşçilerin konaklama şartları oldukça kötüdür. Çocuklar aileleri ile birlikte çok zor şartlara maruz bırakılmaktadır. Sağlık ve eğitim gibi hizmetler neredeyse hiç yoktur. Kendilerinin yaptırdığı Bağ-Kur haricinde çoğunun sosyal güvencesi yoktur.** Tarımsal üretim konusunda oldukça büyük bir boşluğu doldurmaktadırlar. Ancak çalışma şartları çok kötüdür.

Bütün bu olumsuz şartların düzeltilmesinde;

Öncelikle **mevsimlik işçilerin kayıt altına alınması elzemdir.**

İşçiler ile bahçe ve tarla sahiplerinin koordinasyonunun sağlanmasında **ziraat odası ve ilçe tarım orman müdürlüklerinin etkin olarak rol alması ve bunu bir tertip ve düzene koyması gerekir.**

Ürün desenine göre **il ve ilçeler arası seyahatleri belirli bir tertip ile yapılması ve bunun sağlanmasında il tarım ve orman müdürlüğünün etkili rol alması** daha doğru olur.

─ Kayıt altına alınmış **mevsimlik işçiler için prefabrik konutlardan yerleşkenin oluşturulması bu yerleşkede çocuklar için oyun ve eğitim alanlarının sağlanması, geçici sağlık ocağı kurulması, elektrikli su olanağının bulunması gereklidir.**

─ Çalışma konusuna göre **işin zorluk derecesi dikkate alınarak fiyat belirlenmesi** gereklidir.

─ Tarla ve bahçe sahipleri ile işin yapılma zamanından önce iletişim kurularak ne kadar zamanda kaç işçiye ihtiyaç duyulacağı ziraat odası ve ilçe tarım orman müdürlüğünce tespit edilerek bir plan dahilinde işçi sayısı çalışma zamanı gibi konular kordine edilmelidir.

─ Çalışma zamanında **işçilerin Bağ-Kurları devlet tarafından** yapılmamalıdır.

Fındık Hasadı Konusunda Yapılması Gerekenler;

─ Ziraat Odaları, **üreticiye ücretsiz tarım danışmanlığı hizmeti vermeli**, fındık üreticisinin bilinçlenmesi sağlanmalıdır. Bu nedenle ziraat odaları bünyesinde nitelikli ve yeterli sayıda teknik personel bulundurulmalıdır.

─ Birim alandan elde edilen ürün miktarını artıracak bilimsel ve teknik çalışmalar Fiskobirlik + Ziraat Odaları + Üniversite + Tarım İl Müdürlüğü tarafından ortaklaşa yürütülmelidir. **Fındığın ıslahı, soğuğa ve sıcağa dayanıklı türlerin geliştirilmesi için çalışmaların artırılması, fındık üretim bölgelerinde bu türlerin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.** Bu çalışma aynı zamanda fındık bahçelerinde gençleştirme sağlayacaktır.

─ Özellikle orta ve doğu Karadeniz bölgelerinde, **fındık bahçelerinin gençleştirilmesi çalışmasıyla birlikte teraslama çalışmalarının da yapılması sağlanmalıdır.** Bu hususta devletin

maliyeti sübvansetmesi gerekmektedir.

─ Fındıkta destekleme aşamalı olarak değiştirilmelidir. **Araziye değil, ürünün fiyatına destekleme yapılmalıdır.** Ürün fiyatlarına verilen destekleme tüketiciye yansıtacağı için desteklemenin girdi fiyatları üzerine kurgulanması daha isabetli olacaktır. Çiftçi Kayıt sistemi değiştirilmeli, mesleği çiftçilik olanlar bu sisteme dahil edilmeli, desteklemelerden istifade etmelidir.

─ Tarımsal destekler, alan bazlı yapılmamalı, **destek toprağa değil üretime yapılmalıdır. Daha çok üreten, daha çok destek almalıdır.** Bu şekilde birim alandan alınacak ürün miktarında ve kalitesinde artış sağlanacaktır. Alan bazlı destekler, fındık bahçelerinin yenilenmesi-gençleştirilmesi, teraslama gibi çalışmalar açısından verilmelidir.

─ Fındık üreticisinin, **yılın her döneminde köyünde ve bahçesinde olmasını sağlayacak** bir takım altyapı hizmetleri köylere ulaştırılmalıdır. Özellikle çocuklar için eğitim ve sağlık hizmetleri etkin bir şekilde sunulmalıdır. Köy okullarının yeniden açılması sağlanmalıdır.

─ Genelde ekonomi, özelde ise tarım alanında **Dünya Bankası ve IMF'in dayatmış olduğu plan ve programlar derhal terkedilmelidir.**

─ **Avrupa Birliği – Gümrük Birliği Anlaşmasının, Türkiye'nin aleyhine olan, özellikle tarım sektörünü bitiren hükümleri derhal yürürlükten kaldırılmalıdır.** 8 mil yara yakın dünya nüfusu karşısında **fındığın satılamaması veya sadece belirli ülkelere ihraç ediliyor olması kabul edilebilir değildir. Yeni ve alternatif pazarlar bulunmalıdır, buralara ihracat yapacak şekilde anlaşmaların yapılması gerekir.** Türkiye'nin üyesi olduğu **D-8 Ekonomik İşbirliği Teşkilatı** üyesi ülkelerle yapılacak ihracat

anlaşmaları, Gümrük Birliği Anlaşmasının ağır ve kabul edilemez şartlarının ortadan kaldırılmasında önemli bir ilk adım olacaktır.

└ Tarım Satış Kooperatiflerinin kurulmasına ilişkin kanunun gerekçesinde ifade edilen *"Zirai faaliyet istihsal şubelerinin hangisinde olursa olsun, en ehemmiyetli safha, ticari safhadır. Bir kelime ile satıştır. Yalnız istihsalde bulunmak başlı başına gaye değildir. Yapılan istihsalı beynelmilel piyasaların verdiği imkân dâhilinde verimli şartlarda satabilmek lazımdır. Satılmayacak, sürülemeyecek bir istihsale para ve emek sarf etmek, şahsi ve milli bir israftır"* gerekçe dikkate alınarak, **Tarım Satış Kooperatifleri ıslah edilerek, üreticinin, üretimden kaynaklanan gücünü kullanacağı şekilde yeniden etkin hale getirilmeli, bu çerçevede Fiskobirlik faal hale getirilmelidir.**

└ **Fiskobirlik'in, geçmişte olduğu gibi siyasi arpalık olmasına mani olacak iç ve dış denetim mekanizması kurulmalı ve etkin bir şekilde işletilmelidir.**

└ Fiskobirlik'in yapısı, üretimden tüketime kadar, fındığın her aşamasında etkili olacak şekilde yapılandırılmalı yetkilendirilmelidir. **Üretim aşamasında maliyetlerin düşürülmesi için üreticiye üretim desteği veren, avans veren, gübre, ilaç, işçilik gibi girdi maliyetlerinde üreticiye imkân sağlayan yapıya büründürülmelidir.**

└ Fiskobirlik, fındıkta tek yetkili lisanslı depoculuk yetkisine sahip olmalıdır.

└ Fiskobirlik, geçimini fındıktan sağlayan üreticilerin üye olduğu, çiftçilik yapanlara; zamanında kaliteli uygun fiyatla girdi temini, sıfır faiz ile girdilerin kredilendirilmesi, mevsimlik işçilerin koordinasyonu, uygun fiyatla fındık alımı yapmak, teknik destek sağlamak gibi avantajlı imkânlar sunan kurum haline getirilmelidir.

└ Fiskobirlik, fındık üreticisi olmasına rağmen, **asli işi çiftçilik olmayanların, asli üye olamayacağı, özellikle yönetim ve denetim organlarında yer alamayacağı** bir şekilde yapılandırılmalıdır. Göreve getirilen başkan, yönetim ve çalışanların liyakat sahibi olmalarına özen gösterilmelidir.

└ **Rekolte tespitleri, hasattan 15-20 gün önce yapılmalı, rekolte tespiti, Fiskobirlik + Ziraat Odası + Tarım İl Müdürlüğü ve Üniversite bünyesinde seçilecek uzmanlar marifetiyle yapılmalıdır. Bunlar haricinde herhangi bir kuruma veya kuruluşa rekolte tespiti ve ilanı yasaklanmalıdır.**

└ Rekolte tespitini yapan heyet aynı zamanda maliyet hesaplamasını da yapmalı ve hasat öncesinde ilan etmelidir.

└ Ticaret Bakanlığı, Piyasa üzerinde fiyat politikası açısından denetim yetkisine sahip olmalı, tekelleşmenin, **özellikle yabancı sermayenin piyasaya, fiili veya resmi ahlamda hâkim olmasını engelleyecek şekilde denetim yapmalıdır.**

└ Ticaret Borsalarının, yasal görevi olan **piyasada oluşan fiyatı ilan etme görevini icra etmesinin önündeki resmi veya fiili engeller kaldırılmalıdır. Arz talep dengesi ve şeffaf fiyat oluşumu sağlanmalıdır.**